

Josef Sadil

MRAVENČÍ ZVÍŘENA NAŠICH VÁPENCOVÝCH, SKALNÍCH STEPÍ.

МУРАВЬИ ИЗВЕСТНЯКОВЫХ СТЕПЕЙ В ЧЕХОСЛОВАКИИ.

(Hym., Formicoidea)

(S podporou Národní rady badatelské.)

V červenci 1951 jsem sbíral mravence v blízkém okolí Somotoru na jihovýchodním Slovensku. Při této příležitosti jsem navštívil též zajímavou vápencovou lokalitu, zvanou „Baba“, východně od Selešky, na kterou mne svého času upozornil náš známý hymenoptérológ O. Šustera. Je to nádherný, pontickopannonskou stepí porostlý vápencový kopec, dnes již bohužel z valné části zničený lomý (zejména na jižní straně); svým přírodním rázem mi připomíná Pavlovské kopce u Mikulova na jižní Moravě anebo pontickopannonské stepi jihozápadně od Prahy (Hlubočepy, Prokopské údolí, Srbsko u Berouna a j.). Podrobný, třebaže časově krátký průzkum zdejší mravenčí zvířeny, při němž byl mimo jiné objeven i vzácný a od nás dosud jen z Moravy a Čech známý mravenec *Myrmica deplanata moravica* SOUDEK (21. VII., 1951), mě přiměl k zajímavému srovnání tohoto naleziště s oběma místy, o nichž jsem se již zmínil a mezi které zahrnuji i vápencovou lokalitu „Hády“ u Brna. Toto srovnání, které má přispět k lepšímu poznání zvířeny jednotlivých našich význačných biotopů a k typisaci na nich žijících společenstev mravenců, předkládám ve formě následující tabulky (viz str. 207).*)

V tabulce jsem úmyslně seřadil jednotlivá naleziště tak, že na první místo vlevo jsem postavil Hlubočepy, reprezentující významnou vápencovou oblast středočeskou, vpravo od ní jí podobné Hády, jako typickou vápencovou lokalitu nejjihnějšího výběžku Moravského krasu, dále vpravo pak ještě jižněji, uprostřed jihomoravské pannonské oblasti položené Pavlovské kopce a na poslední místo vpravo Babu, ležící v našem nejzazším jihovýchodním pannonském okrsku.

*) Jednotlivé druhy mravenců uvedené v tabulce jsou za sebou seřazeny podle početnosti na příslušné lokalitě. Nejvýše nahoře jsou uvedeny druhy nejpočetněji zastoupené, postupně směrem dolů pak druhy méně početné. Podkladem k číselným údajům o mravenčí zvířeně Hlubočep a Prokopského údolí u Prahy mi byly moje vlastní sběry a sběry Vl. Nováka z tohoto území z r. 1939, číselné údaje o Hádech čerpám ze Soudkovy publikace o mravencích Hády, číselně údaje o Pavlovských kopcích z práce J. Kratochvíla. Ve sloupci Hády jsem u druhu *Formica fusca* a *Myrmica scabrinodis* připojil otazník, jelikož se domnívám, že tento údaj se vztahuje na formy *Formica fusca glebaria* a *Myrmica balcanica* var. *scabrinoides*; bohužel, nemohu to dnes již zrevidovat. Ve sloupci Pavlovské kopce jsem pak druh *Myrmica rugulosa*, uváděný Kratochvílem, nahradil druhem *Myrmica balcanica*, popsáným mnou v r. 1953 jako nova species; podobá se nápadně druhu *M. rugulosa* a sám jsem jej v r. 1938 na Pavlovských kopcích sbíral.

Praha-Hlubočepy Prokopské údolí	Hády	Pavlovské kopce	Baba u Somotoru
<i>Lasius alienus</i>	<i>Lasius alienus</i>	<i>Plagiolepis pygmaea</i>	<i>Plagiolepis pygmaea</i>
<i>Plagiolepis pygmaea</i>	<i>Plagiolepis pygmaea</i>	<i>Lasius flavus var. myops</i>	<i>Solenopsis fugax</i>
<i>Tetramorium (T.) caespitum</i>	<i>Tetramorium (T.) caespitum</i>	<i>Leptothorax (L.) unifasciatus</i>	<i>Tetramorium (T.) caespitum</i>
<i>Tapinoma erraticum</i>	<i>Camponotus (T.) aethiops</i>	<i>Solenopsis fugax</i>	<i>Formica (S.) gagates</i>
<i>Solenopsis fugax</i>	<i>Solenopsis fugax</i>	<i>Lasius alienus</i>	<i>Lasius alienus</i>
<i>Formica (S.) rufibarbis</i>	<i>Formica (S.) gagates</i>	<i>Tetramorium (T.) caespitum</i>	<i>Camponotus (T.) aethiops</i>
<i>Myrmica (M.) deplanata moravica</i>	<i>Formica (S.) fusca glebaria var. rubescens</i>	<i>Myrmica (M.) schencki</i>	<i>Messor structor var. mutica</i>
<i>Lasius flavus</i>	<i>Messor structor var. mutica</i>	<i>Myrmica deplanata moravica</i>	<i>Formica fusca glebaria var. rubescens</i>
<i>Formica fusca glebaria var. rubescens</i>	<i>Lasius flavus</i>	<i>Messor structor var. mutica</i>	<i>Tapinoma erraticum</i>
<i>Myrmica balcanica var. testaceus</i>	<i>Leptothorax unifasciatus</i>	<i>Polyergus rufescens</i>	<i>Myrmica deplanata moravica</i>
<i>Leptothorax unifasciatus</i>	<i>Formica rufibarbis</i>	<i>Lasius emarginatus</i>	<i>Leptothorax unifasciatus var. obenbergeri</i>
<i>Formica fusca v. glebaria</i>	<i>Formica fusca ?</i>	<i>Formica fusca glebaria</i>	<i>Myrmica balcanica</i>
<i>Leptothorax interruptus</i>	<i>Myrmica scabrinodis ?</i>	<i>Leptothorax nylanderi r. lichtensteini</i>	—
<i>Leptothorax nigriceps</i>	<i>Formica sanguinea</i>	<i>Tetramorium ferox</i>	—
<i>Polyergus rufescens</i>	<i>Lasius flavus var. myops</i>	<i>Myrmica lobicornis</i>	—
<i>Myrmecina araminicola</i>	<i>Tapinoma erraticum</i>	<i>Myrmica balcanica</i>	—
<i>Ponera coarctata</i>	<i>Formica pratensis</i>	<i>Lasius flavus</i>	—
<i>Strongylognathus scabrinodoides</i>	<i>Myrmica schencki</i>	<i>Formica gagates</i>	—
<i>Myrmica sabuleti</i>	<i>Lasius umbratus</i>	<i>Formica fusca glebaria var. rubescens</i>	—
—	<i>Lasius emarginatus</i>	<i>Orthonomyrmex merula</i>	—

Zadíváme-li se na tabulku, je nám ihned nápadná shoda mezi těmito jednotlivými nalezišti, tak zejména na př. mezi Hlubočepy a Hády. Nejlépe se tato shoda jeví v početném zastoupení na těchto jednotlivých místech nejpočetnějších druhů mravenců (*Lasius alienus*, *Plagiolepis pygmaea*, *Tetramorium caespitum*, *Solenopsis fugax*). Všechny druhy mravenců uvedené v tabulce nelze však nazvat typickými obyvateli našich vápencových skalních stepí a našich stepí vůbec. Zejména to platí o nejpočetnějším zde (Hlubočepy, Hády) druhu *Lasius alienus* FÖRSTER (v Hlubočepích až 27% celé myrmekofauny!), který žije i na jiných našich suchých stanovištích, nemajících vysloveně stepní ráz (suché, křovinaté, skalní stráně, řídké porostlé stromovím, suché travnaté svahy a pod.). Totéž platí i o jiných zde uvedených druzích mravenců, na př. o *Formica* f. g. var. *rubescens* FOREL a o *Tetramorium caespitum* L., až na to, že tento poslední druh žije i na místech vlhčích, více stíněných. Mnohé druhy uvedené v tabulce jako „na vápencové skalní stepi méně početné“ nepatří mezi vápencovou stepní faunu a mezi stepní faunu mravenců vůbec; na př. *Leptothorax nigriceps* MAYR, který je obyvatelům skalních puklin, zejména na severních a od slunce chráněných svazích, a je příslušníkem zoogeografického prvku alpského, nebo *Myrmecina graminicola* LATR., která žije normálně na stanovištích stinných a vlhčích. *Formica sanguinea* LATR. (Hády), *Polyergus rufescens* LATR. (Hlubočepy, Pavlovské kopce) a *Strongylognathus testaceus* SCHENCK. (Hlubočepy), jsou druhy dulotické nebo parazitické, které jsou svým výskytem více méně vázány na přítomnost otrokářského (druhy podrodu *Serviformica* FOR.) nebo hostitelského druhu mravenců (*Tetramorium Mayr*), takže samostatně je nelze považovat za typické a trvalé příslušníky zmíněných nalezišť.

Z uvedené tabulky vyplývá, že pravidelnými obyvateli našich vápencových stanovišť stepního rázu jsou vedle často velmi četných zástupců zoogeografických prvků palearktického, holarktického a eurosibiřského, žijících i na jiných podobných stanovištích (*Lasius alienus*, *Tetramorium caespitum*, *F.* f. g. var. *rubescens*), zejména méně početní zástupci prvků: euromeridionálního (*Plagiolepis pygmaea* LATR., *Leptothorax unifasciatus* LATR., *Tapinoma erraticum* LATR., *Ponera coarctata* LATR., *Lasius flavus* var. *myops* FOR., *Leptothorax interruptus* SCHENCK); mediterránního (*Messor structor* var. *mutica* NYL., *Orthonomyrmex merula* LOS) a pontomediterránního (*Camponotus aethiops* LATR., *Formica gagates* LATR.), vedle některých forem dosud blíže neurčeného původu, avšak patrně rovněž pontomediterránních (*Myrmica balcanica* ŠADIL, *Myrmica deplanata moravica* SOUDEK). Při tom, postupujeme-li směrem k východu našeho státu, počet těchto zoogeografických prvků, euromeridionálního, mediterránního a pontomediterránního, které jsou celkem cizí typické středoevropské fauně, na jednotlivých lokalitách stepní povahy postupně roste.

LITERATURA.

- KRATOCHVÍL J., 1936: Rozbor mravenčí zviřeny Pavlovských vrchů (Analyse des Fourmis des „Pavlovské vrchy“). — Práce Mor. přír. spol., svaz X., spis 2.
- 1944: Mravenci mohelenské rezervace. Rozbor taxonomický, faunisticko-oekologický, sociologický a zoogeografický. — Svaz pro ochranu přírody a domoviny na Moravě, sv. 6, Mohelno-Brno.
- NOVÁK VL.—SADIL J., 1941: Klíč k určování mravenců střední Evropy se zvláštním zřetelem k mravenčí zviřeně Čech a Moravy. — Ent. listy (Folia entomologica), IV.
- SADIL J., 1951: A Revision of the Czechoslovak Forms of the Genus *Myrmica* Latr. — Sborník ent. odd. Nár. musea v Praze (Acta entomologica Musei nationalis Pragae) svaz. XXVII, 392.
- SCUDEK Š., 1931: Mravenci „Hádů“, jižního výběžku Moravského krasu (Zprávy komise na přírodovědecký výzkum Moravy a Slezska č. 19).